

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
C-sarja N:o 11

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS 75 VUOTTA

Toimituskunta

Antti Suviranta

Esko Hoppu

Paavo Kekomäki

Mikko Kämäräinen

Juhani Wirilander

Toimittaja

HELSINKI 1973

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

75 VUOTTA

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

ISBN 951-9068-24-4 (sid.)
ISBN 951-9068-25-2 (1/2 nahk.)
ISBN 978-951-855-876-0 (PDF)

Vammala 1973. Vammalan Kirjapaino Oy

Paavo Alkio

Hovioikeudet nykyisellään

Alioikeudet ratkaisivat vuonna 1969 varsinaisessa oikeudenkäynnissä yhteensä n. 76.000 riita- ja rikosasiaa. Hovioikeudet ratkaisivat samana vuonna yli 9.000 muutoksenhakujuttua, joista n. 6.700 oli sen laatuista, että niissä annettuihin ratkaisuihin ei voitu OK 30 luvun 3 §:n 1) kohdan nojalla myöntää muutoksenhakulupaa. Hovioikeudet muuttivat alioikeuksien ratkaisuja noin kolmanneksessa muutoksenhakutapauksista. Korkein oikeus puolestaan muutti hovioikeuksien ratkaisuja rikosjutuissa ja siviilivalitusjutuissa n. 15 %:ssa ja nostojutuissa n. 20 %:ssa tapauksista. Hovioikeuksissa ja korkeimmassa oikeudessa tapahtuneiden muutosten merkittävyys ei ole tilastotietojen nojalla arvioitavissa, koska tilasto tuntee vain käsitteet »vahvistettu» tai »jätetty muuttamatta» ja »muutettu».¹

Tilastonumerot osoittavat siis, että esimerkkipuotena 1969, jonka luvut eivät sanottavasti eronne viime vuosikymmenen vuotuisluvuista yleensä, alioikeuksien ratkaisemista varsinaisista oikeudenkäyntiasioiden vajaat 12 % saatettiin muutoksenhakuteitse hovioikeuksiin ja että muutoksenhakujutuista lähes 75 % laissa säädettyjen muutoksenhakurajoitusten nojalla jäi hovioikeuksien ratkaisujen varaan sekä että niissä n. 1.400 jutussa, joissa muutosta haettiin korkeimmassa oikeudessa, n. 80—85 %:ssa tapauksista hovioikeuden ratkaisu jäi sellaisenaan pysyväksi.

Hovioikeuksilla on tämän mukaan merkittävä asema oikeudenkäytössä. Valtaosa hovioikeuksien ratkaisuista jää oikeudenkäyntiasioiden lopullisiksi ratkaisuiksi.

Tältä pohjalta lähtien voidaan kysyä, onko hovioikeuksilla nykyi-

¹ Ks. Tuomioistuinten toiminta 1955—1969, SVT XXIII C: 88, Helsinki 1972, s. 11 ss. sekä taulut 9, 10, 13 ja 14.

sen lainsäädännön nojalla käytettävissään riittävät keinot mahdollisimman oikeudenmukaisiin tuloksiin pääsemiseksi. Mielessäni on eräitä seikkoja, jotka kuuluvat tämän kysymyksen yhteyteen.

Esittely

Esittelyn tarkoituksena on selvittää asia sen ratkaisemiseen osallistuville jäsenille niin, että asia voidaan esittelyn jälkeen ratkaista. Tätä päämäärää on pidetty silmällä — vuoden 1615 oikeudenkäyntiprosessista alkaen — niitä säännöksiä muotoiltaessa, joiden nojalla esittelyn suoritusta ja sen tuloksen tarkistamista on pyritty järjestämään.

Kokemuksen mukaan esittelyssä muodostuu tärkeäksi, paitsi esittelyn teknillinen suoritus, kysymys siitä, miten esittelijän selostamien, jutun asiakirjoihin perustuvien tosiseikkojen tarkistaminen suoritetaan. Työjärjestyksissä on esiintynyt neljä eri järjestelmää: 1) asiakirjat luetaan kokonaan esittelyn yhteydessä, mikäli tämä havaitaan tarpeelliseksi (Oik.pros. 1615, 32. kohta), 2) yksi jäsen voidaan määrätä ennen asian ratkaisemista tarkastamaan asiakirjat (TyöJ 1909, 15 §:n 1 mom.),² 3) yksi jäsen voidaan määrätä ennen esittelyä tarkastamaan asiakirjat ja esittelyssä voidaan lukea tärkeiksi katsottavat asiakirjat (TyöJ 1922, 13 §:n 2 mom. ja 14 §:n 1 mom.) ja 4) esittelyssä asiakirjoja luetaan vain niiltä kohdin, joissa sanamuodolla voi olla merkitystä ja kaikki ratkaisuun osallistuneet jäsenet veloitetaan lukemaan asiakirjat kotityönä (TyöJ 1952, 18 §:n 1 mom. ja 21 §:n 3 mom.). Minkä verran asiakirjoja vuoden 1615 säännöksen voimassa ollessa luettiin esittelyssä ei ole tiedossani, mutta kirjallisuudesta löydettävissä olevien hajatietojen nojalla on pääteltävissä, että viime vuosisadalla asiakirjat luettiin esittelyssä kokonaisuudessaan, ja tämä tapa lienee säännösten sisällön muuttumisesta huolimatta jatkunut aina vuoden 1952 työjärjestyksen voimaan tuloon saakka.

Asiakirjojen lukemiseen esittelyssä kului paljon aikaa, ja kun virkamiesesittelijä oli lukemassa, jäsenten mielenkiinto pyrki herpahtumaan, varsinkin kun juttu oli laaja ja asiayhteyksien mieleen pai-

² Vuoden 1909 työjärjestys oli ensimmäinen maan hovioikeuksille yhteinen työjärjestys. Aikaisemmin olivat työjärjestystä valmistelleet senaatin v. 1890 ja v. 1902 asettamat komiteat, mutta näiden esitysten nojalla työjärjestystä ei annettu. Viime vuosisadalla ainakin jotkin hovioikeudet sekä Ruotsissa että Suomessa vahvistivat itselleen virkamiestensä virkavelvollisuuksia koskevat määräykset.

naminen olisi edellyttänyt tiivistä ajatusten koossa pitämistä. Niinpä näyttää jo vuoden 1615 säännöksen aikoina muodostuneen säännöksi, että jäsenet kotityönään lukivat asiakirjat.³ Ja tämäkin tapa lieenee säilynyt kautta vuosisatojen perinteen varassa ja koska kukaan ei ollut halukas allekirjoittamaan tuomiota, jonka perusteina oleviin seikkoihin hän ei ollut henkilökohtaisesti perehtynyt.

Korkeimman oikeuden 17.9.1952 vahvistaman uuden työjärjestyksen esittelyä koskeissa säännöksissä on uutta esittelymuistiota koskevat perusteelliset ohjeet ja entistä tiukempi asiakirjojen esittelyssä lukemista koskeva kielto, jonka mukaan asiakirjoja saadaan lukea vain sikäli kuin sanamuodolla voi olla merkitystä asian ratkaisemiselle. Muuten esittely jäi suurin piirtein sellaiseksi, mihin käytännön nojalla oli tultu. Mutta 17.7.1952 annetun uuden hovioikeusasetuksen päivätyömäärää koskevat säännökset toivat muutoksen hovioikeuksien työhön: istunnon pituus ei määräytynyt enää tuntien, vaan suoritettavan ja pisteissä laskettavan päivätyömäärän mukaan. Tämä järjestelmä ja lukemisen rajoittamista koskeva säännös ovat johtaneet siihen, että jaostolla suoritettavan työn määrä on — tunteissa laskien — huomattavasti vähentynyt, ja jäsenten kotona tehtävän työn määrä vastaavasti lisääntynyt.

Tämä ei ole paras mahdollinen järjestelmä. Tasapaino jaostolla ja kotona suoritettavan työn välillä on häiriintynyt, ja kollegiaalisuus on kärsinyt.

Vuoden 1922 työjärjestyksen voimassa ollessa Vaasan hovioikeudessa pyrittiin säästämään asiakirjojen lukemiseen kuluva aikaa siten, että esittelyn jälkeen lukemisen suoritti, mikäli lukeminen havaittiin aiheelliseksi, tarkastusvuorossa oleva jäsen. Näin meneteltäessä jo lukemisen aikana syntyi keskustelua, sekä todistelun että oikeuskysymyksen pohdintaa. Esittelijä oli saapuvilla ja hänen tehtävänä oli ilmoittaa, miltä kohdin asiakirjoista mahdollisesti oli löydettävissä lisäselvitystä jäseniä kiinnostaviin seikkoihin. Tärkeätä oli, että tällaisella esittelyllä saavutettiin tavallisten ja usein laajahkojenkin juttujen kohdalla todella se hetki, johon esittelyn oli silloisen säännöksen mukaan esittelijän osalta päätyttävä: »että asia voidaan sellaisen selonteon jälkeen ratkaista».

³ *Stig Jägerskiöld* mainitsee tutkimuksessaan *Hovrätten under den karolinska tiden och till 1734 års lag (1654—1734)* teoksessa *Svea hovrätt, Studier till 350-årsminnet*, Tukholma 1964, s. 300, että kaikkien jäsenten tuli tarkastaa koko asiakirjavihko ja että hovioikeus tähän liittyvästä työtaakasta huolimatta yleensä noudatti mainittua periaatetta sen takaaman varmuuden vuoksi.

Nykyinen esittely on kylläkin huomattavasti nopeampaa kuin entinen, mutta kollegiaalisuus on kärsinyt. Kollegiaalisuus sisältää paljon enemmän kuin sen, että kollegiaalisen tuomioistuimen jäsenet ratkaisevat yhdessä tuomioistuimen käsiteltävät asiat. Kollegiaalinen menettely on ennen kaikkea asian pohtimista ja neuvottelua, jossa jokainen tuntee itsensä vapaaksi ja jossa virkaikäjärjestyksellä ei ole merkitystä, jossa opitaan kuuntelemaan toisten mielipiteitä ja perustelevaan omaa ja — mikä on tärkeätä — luopumaan omasta, jos se osoittautuu virheelliseksi. Vaikka viskaali ei kuulu kollegioon hänellä on oikeus osallistua keskusteluun. Tietojen antaminen esittelyn aikana kuuluu hänelle ja hänellä on oikeus, samoin kuin jäsenellä, saada mielipiteensä pöytäkirjaan, jos jaosto on toista mieltä kuin hän. Tällaiset keskustelut olivat aikoinaan — ja ovat vieläkin sikäli kuin niihin riittää aikaa — parasta tuomarikoulutusta. Jäsenten kannalta ne ovat omiaan helpottamaan kotona suoritettavaa tarkistustyötä.

Esittelijän kannalta uudet esittelymuistion laatimista koskevat säännökset merkitsevät sinänsä työn lisääntymistä. Todellinen työn lisääntyminen riippuu kuitenkin ratkaisevasti siitä, miten tulkitaan TyöJ 15 §:n 4 momenttia, jonka mukaan muistion laatiminen ei ole pakollista yksinkertaisten asioiden esittelyä varten. Muistion laatiminen määräytyy käytännön tarpeiden mukaan, ja asia lienee niin, että suurin osa sekä valitus- että vetojutuista on sellaisia, joiden esittelyssä muistiosta ei ole sanottavaa hyötyä tai joissa sen korvaavat esittelijän konseptiin tekemät kirjallisuutta ja ennakkotapauksia koskevat merkinnät. Toisaalta on todettava, että muistiot, joita suuremmissa tai oikeuden soveltamisen kannalta vaikeissa jutuissa laaditaan, ovat usein verrattain korkeatasoisia tutkielmia, jotka — sivullistenkin ymmärrettäviksi täydennettyinä — olisivat julkaisukelpoisia. — Tätäkin varten tarvittaisiin hovioikeuksien vuosikirja, johon myöhemmin palaan.

Juttujen lukumäärän vuosittain lisääntyessä hovioikeuksien työmäärä on ainakin viimeisten kymmenen vuoden ajan ollut niin suuri, että HOA 10 §:n 3 momentin säännöstä, jonka mukaan päivätyömäärää vahvistettaessa on pidettävä ohjeena, että asiat tulevat viivytyksettä käsitellyiksi, ei ole lähimainkaan voitu noudattaa. Tilanne lielee kaikissa hovioikeuksissa samantapainen.

On keskusteltu siitä, voidaanko päivätyömääriä lisätä. Käsitän asian siten, että lisäämiseen ei ole sanottavia mahdollisuuksia. Nykyinen työtahti on johtanut, kuten mainitsin, siihen, että monipuolisesti

arvioituun, mahdollisimman oikeudenmukaiseen ratkaisuun pyrkimisen kannalta hedelmälliset neuvottelut jaostolla ovat huolestuttavasti vähentyneet, ja kotityön määrä lisääntynyt. Kansliahenkilökunnan suoritettavia tehtäviä on voitu rationalisoida; esim. valojäljennyskoneet ovat olleet suureksi avuksi. Mutta tuomitsemista ei voida rationalisoida. Ratkaisun etsiminen on ajatustyötä, jota tuskin voidaan koneellisin keinoin edes sanottavasti helpottaa, vaikka työn pohjaksi tarpeellista materiaalia voitaisiinkin ohjelmoida tietokoneisiin.

Professori *Tauno Ellilä* on esittelyä käsitellessään⁴ suositellut mm., että viskaaleja käytettäisiin vetojuttujenkin esittelijöinä. Tämä onkin tärkeä kysymys, ei vain jäsenten työn helpottamisen vaan ja ennen kaikkea tuomarikoulutuksen kannalta. Nykyisenkin työjärjestyksen mukaan (9 §:n 1 mom.) presidentti voi, milloin asianhaarat niin vaativat, määrätä viskaalin esittelemään vetoasioita. Se että määräyksiä ei tämän säännöksen nojalla yleensä ole annettu, johtuu koulutetun työvoiman puutteesta ja lisäksi siitä, että sanotun lainkohdan säännöksiä ei alunperin liene tarkoitettu sovellettaviksi normaali-aikoina.

Lainkäyttöhenkilökunta

Kihlakunnantuomarin virkojen siirtäminen kokonaispalkkausjärjestelmään aiheuttaa siirtymäkauden aikana hovioikeuksille hankaluuksia. Nykyisen käytännön mukaan hovioikeuden jäsen määrätään hoitamaan avoimeksi tulevaa kihlakunnantuomarin virkaa, ja kun viran siirtäminen uuteen palkkausjärjestelmään riippuu monista järjestelykysymyksistä, mm. sopivan huoneiston saamisesta tuomiokunnan toimitiloiksi, hovioikeus voi menettää jäsenensä vuosikausiksi. Kun tällaisia menetyksiä sattuu saman hovioikeuden osalle samanaikaisesti useita, kuten Vaasan hovioikeudessa on tapahtunut, merkitsee tämä sitä, että jaostoilla jatkuvasti toimii kaksi vakinaista jäsentä ja kaksi apujäsentä. Toisen vakinaisen jäsenen kotityöpäivinä toinen vakinainen toimii puheenjohtajana ja muina jäsenenä kaksi apujäsentä. Vakinaisen jäsenen sairauden johdosta tai lomien aikana jaosto voi toimia pitkiä aikoja tässä kokoonpanossa. Jaosto on tällaisenakin kyllä HOA 14 §:n 3 momentin mukainen, mutta vuodesta toiseen jatkuvana järjestelmänä tätä tuskin voidaan pitää

⁴ *Ellilä*, Hovioikeusmenettely ja oikeudenkäynnin uudistus, Vammala 1971, s. 184.

Hovioikeudet nykyisellään

asianmukaisena. *Ellilän* mainitsemaa periaatteellista sääntöä, jonka mukaan apujäsenet eivät saisi olla jaostossa enemmistönä,⁵ ei näissä oloissa voida noudattaa. Järjestelmä johtaa myös siihen, että jaoston toimiessa kolmijäsenenä sen viikoittainen työsuoritus alenee yhden päivän pistemäärällä.

Oikeusministeri *Louekoski* on julkisuudessa⁶ todennut hovioikeuksien lainkäyttöhenkilökunnan lisäyksen jääneen huomattavasti jälkeen hovioikeuksiin tulleiden juttujen lisääntymisen aiheuttamasta työvoiman tarpeesta ja tästä aiheutuneen juttujen ruuhkautumisen hovioikeuksiin. Ministeri *Louekoski* on pitänyt pikaisia toimenpiteitä tilanteen korjaamiseksi tarpeellisina. Tämä mielipide vastaa hovioikeuksien odotuksia. Tilannetta mutkistaa se, että apujäsenten lisääminen ei riitä, vaan tarvitaan — ainakin siksi ajaksi kuin kihlakunnantuomarin virkojen siirtäminen uuteen järjestelmään jatkuu nykyisellään — vakinaisia jäseniä. Ehkä olisi syytä ottaa harkittavaksi asessorin virkojen perustaminen jälleen hovioikeuksiin. Asessori olisi vakinainen jäsen ja voisi toimia myös jaoston puheenjohtajana.

Suullinen käsittely

Vaikka esittelyn tehostaminen voikin tapahtua pelkästään käytännön varassa eikä sitä varten tarvita uusia säännöksiä, on jutun hovioikeudessa tapahtuvan käsittelyn kannalta havaittava toinen seikka, jonka toteuttamiseksi uudistusta tarvitaan. Tarkoitin tietenkin suullisten käsittelyjen lisäämistä hovioikeuksissa.

Kirjoittaessani tästä vuonna 1970⁷ asia oli lainvalmistelukunnassa valmistavien neuvottelujen kohteena. Seuranneena vuonna *Ellilä* käsitteli kysymystä edellä mainitussa teoksessaan ja päätyi lausumaan: »Nykyhetki on kypsä ja otollinen hovioikeusmenettelyn uudistamiseen.» Tämän jälkeen varsinaista oikeudenkäyntiuudistusta tarkoittavat suunnitelmat, joita koskevan selonteon oikeusministeri keväällä 1971 antoi eduskunnalle ja joiden yhteyteen suullisten käsittelyjen lisääminenkin kuului, näyttivät jääneen lainvalmistelukunnan muiden harrastusten varjoon, kunnes ministeri *Louekoski* edellä mainitussa esitelmässään kuluvan vuoden alussa lausui, että useissa

⁵ M.t. s. 142.

⁶ Esitelmä tuomarikokouksessa Kuopiossa 15. 1. 1973.

⁷ *Aikio*, Suullisten käsittelyjen lisääminen hovioikeuksissa, Kriminallistiklubi 1920—1970, Oulu 1970, s. 13 ss.

tapauksissa on pidettävä tärkeänä, että hovioikeuskin saa suullisessa ja välittömässä menettelyssä kosketuksen asianosaisiin ja todistajiin ja että vaatimukseksi näin ollen on asetettava suullisuuden ja välittömyyden lisääminen hovioikeuskäsittelyssä.

Suullisten käsittelyjen lisäämisellä pyritään paitsi siihen, että asianosaiset voivat itse olla valvomassa etujaan oikeudenkäynnissä, ennenkaikkea alioikeudessa esitetyn todistajien kuulustelun tarkistamiseen ja täydentämiseen. Tällaisen todistelun tarkistamisen kannalta hovioikeuteen muutoksenhakuteitse tulevat jutut voidaan jakaa kolmeen ryhmään:

1) Jutut, joissa tosiasiapuoli on riidaton. Todistajien kertomuksista pöytäkirjaan tehdyt merkinnät eivät aiheuta epäilyksiä, eikä muutoksenhakemuksissa esitetä väitteitä todistelua vastaan. Tämän laatuista juttuja lienee hovioikeuksiin tulevista huomattavasti enemmän kuin puolet, ja kysymys näissä onkin yksinomaan oikeuden soveltamisesta.

2) Jutut, joissa alioikeudessa kuultujen todistajien kertomukset ovat sekavia tai ristiriitaisia tai joissa hovioikeudessa ei voida saada selvyyttä syystä, jonka nojalla alioikeus on hyväksynyt jonkun todistajan kertomuksen ratkaisunsa perusteeksi ja jättänyt toisen kertomuksen huomioon ottamatta. Näissä tapauksissa siis ratkaisu hovioikeudessa riippuu alioikeudessa esitetyn todistelun luotettavuudesta.⁸ Juttuja, joissa todistajan luotettavuuden tarkistamisesta on pöytäkirjaan tehty OK 17 luvun 28 §:n 1 momentissa edellytetyt merkintöjä, esiintyy ainakin Vaasan hovioikeudessa vähän, mutta jutut, joissa näitä merkintöjä kaivataan, eivät ole aivan harvinaisia.

3) Jutut, joissa todistelua vastaan sinänsä ei näytä olevan huomauttamista, mutta joissa todistelun lopputulos jutun kokonaisuus, olosuhteet, tapahtumat sekä asianosaisten ja todistajien henkilöllisyys huomioon otettuna vaikuttaa epäluotettavalta. Tällaisiakin on.

Kun muutoksenhakija, joka tekee huomautuksia todistelua vastaan, ei ole pyytänyt suullista käsittelyä eikä jutun palauttamista, on hovioikeudella nykyään todistajien kuulustelun tarkistamiseksi käytettävissään vain OK 17 luvun 8 §:n säännös, jonka mukaan hovioikeus voi säännöksessä mainituin edellytyksin päättää hankittavaksi lisätodisteita. Käytännössä tämä yleensä merkitsee sitä, että kun hovioikeus alioikeuden pöytäkirjasta havaitsee, että esitutkinnassa on kuultu henkilöitä, joiden kertomukset voivat vaikuttaa jutun rat-

⁸ Ks. Alkio, todistajan luotettavuuden toteamisesta, LM 1964, s. 1027 ss. ja Saarni—Rytkölä, Todistajankertomusten arvioinnista, LM 1966, s. 245 ss.

kaisuun mutta joita ei ole alioikeudessa kuultu, hovioikeus kumoo alioikeuden päätöksen, määrää että näitä henkilöitä on kuultava todistajina ellei estettä ilmaannu ja palauttaa jutun sitä varten alioikeuteen.⁹ Tällainen toimenpide ei merkitse sitä, että hovioikeus soveltaisi inkvisitoorista menettelyä, vaan palauttaminen tapahtuu materiaalisena totuuteen pyrkimisen tarkoituksessa.¹⁰

Edellä esittämäni seikat tukevat nähdäkseni käsitystä, että uudistus, jota hovioikeuksien toiminnan tehostamiseksi kiireellisimmin kaivataan, on suullisten käsittelyjen lisääminen. Missä laajuudessa uudistus toteutetaan on kysymys erikseen, ja johtoa on saatavissa meillä ennen sotia valmistuneista oikeudenkäyntilaitoksen kokonais-uudistussuunnitelmista ja Ruotsin toteutetusta uudistuksesta.

Kirjoittaessani asiasta aikaisemmin olen esittänyt uudistuksen aloittamista varovasti ja olen samalla viitannut siihen, että Ruotsissa, jossa suullinen pääkäsittely on hovioikeudessa muutoksenhakujuutissa pääsääntöisesti toimitettava, saadut kokemukset osoittavat, että rajoitusten säätäminen myöhemmin on kohdannut voimakasta vastustusta. Meidän olojamme silmällä pitäen voidaan olettaa, että kun uuteen järjestelmään on vähemmän pakottavien säännösten nojalla päästy tutustumaan ja hovioikeudet on mitoitettu uudistuksen vaatimusten mukaisesti, suullisten kuulustelujen lisääminen myöhemmin olisi helpommin toteutettavissa. Samaan suuntaan päättelevät myös professori *Ellilä*, joka on laajasti perustellut suullisten käsittelyjen lisäämistarvetta nimenomaan todistelun täydentämisen ja tarkistamisen kannalta, ja ministeri *Louekoski*, joka on todennut Ruotsin nykyisen hovioikeusmenettelyn muodostuneen raskaaksi ja kalliiksi ja korostanut vaatimusta, että hovioikeus ei saisi muuttaa alioikeuden suulliseen näyttöön perustuvaa ratkaisua ilman suullista ja välitöntä käsittelyä.¹¹ Otaksuttavasti kaikki suullisten käsittelyjen lisäämistä puoltavat kirjoittajat lähtevät siitä käsityksestä, että todistelun mahdollisimman täydellinen varmistaminen hovioikeudessa on materiaalista totuutta tavoittelevan oikeudenkäytön tärkein edellytys ja että vapaan todistusten harkinnan järjestelmän pohjana tulee olla todistelun välittömyys.¹²

⁹ Ks. myös KKO 1969 II 81.

¹⁰ Ks. Pöytäkirja Vaasan hovioikeuspiirin tuomareiden neuvottelukokouksesta 21. 5. 1969 s. 64 ss. (moniste).

¹¹ *Ellilä*, m.t. s. 122 ja *Louekoski*, ed. main. esitelmä.

¹² Ks. Lainvalmistelukunnan ehdotus 1927 s. 11, *Wreden* lausunto lakivaliokunnalle Lakivaliokunnan miet. N:o 10 v. 1934 valtiopälv. liitteenä 2, *Ignatius*, Hävitetäänkö hovioikeudet? LM 1924, s. 95 ss., *Saarni—Rytkölä*, m.k. s. 255.

Huomioita ja mietteitä

Kuluneiden kolmen viime vuosikymmenen aikana hovioikeuksien sisäisten työmuotojen perinteellinen byrokratia on hävinnyt olemattomiin. Muodollisuuksista kiinni pitäminen on lientynyt niin pitkälle kuin lain mukaan on ollut mahdollista. Jyrkkiä virka-aste-eroja noudatellut esittelijät—ratkaisijat -asetelma on muotoutunut jaostolla työskentelevien jäsenten ja esittelijöiden yhteistyöksi.

Käsitykseni mukaan tämä kehitys on ollut eduksi sekä työskentelyn että hovioikeudessa tapahtuvan tuomarikoulutuksen kannalta. Viimeksi mainittua tehtävää silmällä pitäen myös viskaalien pitkät apujäsenyydet ovat tärkeitä, kunhan jaostot voitaisiin pitää sellaisina, että kullakin on vain yksi apujäsen.

Vuosikymmen sitten suunniteltiin kanneviskaalinviran järjestämistä siten, että se jäisi haltijansa loppuviraksi hovioikeudessa tai että tähän virkaan hakeutuva ainakin pysyisi siinä mahdollisimman pitkään. Tämä ei onnistunut, eikä aikoinaan tapahtunut vähäinen palkan korottaminen muuttanut tilannetta. Viime aikoina on puhuttu sihteerin viran muuttamisesta kansliapäällikön viraksi, josta myös muodostuisi pysähdysvirka. Tässä taitavat nousta eteen samanlaiset vaikeudet. Kumpaankin virkaan tarvitaan lakimies, ja hovioikeuteen virantoimitukseen tulevat tähdännevät yleensä tuomarinvirkaan, joten kaikki muut hovioikeuden virat paitsi jäsenen virat merkitsevät heille vain väliasteita. Toisaalta onkin pidettävä tärkeänä, että jäseneksi nimitettävä on saanut kokemusta myös sihteerin ja kanneviskaalin tehtävistä.

Julkisuudessa on mainittu myös varapresidentin virkojen uudelleen perustamisen mahdollisuus.¹³ Työjärjestyksissä varapresidentin tehtävistä ei ollut säädetty muuta, kuin että tämä, joka varsinaisesti toimi jaoston puheenjohtajana, presidentin poissa ollessa hoiti presidentin tehtävät.

Presidentin pääasiallinen ja eniten aikaa vievä tehtävä on HOA 6 §:n 2 momentin mukainen oikeusperiaatteiden soveltamisen ja lain-tulkinnan yhdenmukaisuuden valvonta. Tämä tehtävä voi laajojen ja harvinaislaatuisten juttujen kohdalla osoittautua suuritöiseksi ja aiheuttaa kortistojen ja kirjallisuuden tutkimista sekä neuvotteluja jäsenten ja esittelijöiden kanssa. Toinen aikaa vievä tehtävä on

¹³ *Elillä*, m.t. s. 177 s., *Louekoski* ed. main esitelmässä, jossa hän mm. mainitsee alioikeuksien hallinnonuudistuksen merkitsevän huomattavaa hallinnollisten asioiden määrän lisäystä hovioikeuksissa.

Hovioikeudet nykyisellään

asianosaisille toimitettavien tuomioiden ja päätösten allekirjoittaminen. Näistä valvonnan on katsottava tehtävän yhdenmukaisuuden jatkumisen kannalta kuuluvan presidentille. Tuomioiden ja päätösten allekirjoittamisesta presidentti voitaisiin vapauttaa; tästä Helsingin hovioikeus on vuonna 1970 tehnyt oikeusministeriölle esityksen, jota muut hovioikeudet lienevät tukeneet. Nykyinen järjestelmä johtaa silloin tällöin siihen, että presidentti joutuu varauksitta allekirjoittamaan ratkaisun, jota hän ei henkilökohtaisesti hyväksy.

Muiden nykyisten säännösten nojalla presidentille kuuluvien virkatehtävien ja alioikeuksien hallinnonuudistuksesta presidentille aiheutuvien tehtävien osalta olisi, jos varapresidentin virat perustetaan, säädettävä työnjako ja samalla huolehdittava menettelytavoista, joiden nojalla presidentti virastopäällikkönä pidetään tietoisena kaikista ratkaisuksista, joita hänen virastossaan tehdään, ja varapresidentille, mikäli hän edelleen toimisi jaoston puheenjohtajana, järjestetään joustavat mahdollisuudet tämän tehtävän ja hänelle tulevien muiden virkatehtävien hoitamiseen.

Hovioikeuksien keskeistä tiedotusjärjestelmää ei ole saatu käytännössä toimimaan; tätä kylläkin aikoinaan yritettiin hovioikeuksien tuomarien kokouksessa vuonna 1964 tehdyn päätöksen mukaisesti. Kun otetaan huomioon hovioikeuksien nykyinen asema oikeudenkäytössä ja ennen kaikkea se, kuinka suuri määrä jutuista jää lopullisesti hovioikeuksien ratkaisujen varaan, on pidettävä asianmukaisena, että hovioikeuksien ratkaisukokoelmaa ryhdytään valtion kustannuksella julkaisemaan samaan tapaan kuin nyt julkaistaan korkeimpien oikeuksien ratkaisuja. Vain täten voidaan tiedot ratkaisuksista saada — yhtenäisen käytännön aikaansaamiseksi — alioikeuksien ja hovioikeuksien tietoon ja samalla tieteenharjoittajien, asianajajien ja muidenkin käytännön ratkaisuksista tietoja haluavien saataville. Käytäntö on osoittanut, että ratkaisuselostusten toimittaminen Lakimies-lehdelle, joka auliisti on tarjonnut palstojaan käytettäväksi tähän tarkoitukseen, on jäänyt sattumanvaraiseksi.

Tällaisen hovioikeuksien julkaisun ei tarvitsisi olla vain pelkkä ratkaisukokoelma. Sen pitäisi olla vuosikirjan luontoinen ja siinä olisi julkaistava hovioikeuksissa laadittuja, tärkeisiin oikeudellisiin ratkaisuihin liittyviä esittelymuistioita sekä hovioikeuksien toimintaa selvitteleviä tutkielmia ja kirjoituksia.